

SPLIT, SPLET, SPLIT

(Slavoljub Stanković: *Split, Geopoetika, Beograd, 2010*)

Odisej je skitao svetom, ratovao, slušao pevanje sirena, lomio ženska srca i predstavljao se kao Niko. Verna Penelopa čekala ga je na Itaki, a zajedno s njom provodio je tu svoje dane i njihov sin Telemah, dok nije krenuo u potragu za ocem. U starom mitu najuzbudljivije avanture putovanja su bile rezervisane za Odiseja, a njihov smisao činio je povratak, VELIKI povratak koji je konačno uspostavljao dugoočekivani red i mir. U romanu *Split* Slavoljuba Stankovića otac-Odisej vraća se nakon pet godina iz Francuske, ali smisao njegovog odlaska i povratka ostaće nedokučiv, dok ne krene u svoju odiseju – potragu za bratom Nikom – njegov sin Miša, Telemah naših dana.

Radnja romana smeštena je u trougao *Zagreb-Beograd-Split*, i to je tek jedna od trijada na kojima se temelji ovo delo. Posveta *U ime oca i sina, i još jednog sina* upućuje na najvidljiviju od njih: komplikovani odnosi između oca Dušana i njegovih sinova, Srbina Miše i Hrvata Nike, čine okosnicu Stankovićevog romana. Uzalud će njegov protagonist, mladi beogradski kopirajter, pokušavati da pobegne od uklete brojke tri – od svoje tročlane porodice, iz kuće što nosi isti broj. Pre ili kasnije ponovo će se naći u začaranom krugu *trougla*, bilo spominjanog geografskog, bilo jezičkog (u romanu se prepliću tri idioma, beogradski, splitski i zagrebački), bilo verskog, od tri religije. Suđeno mu je i da u sobi za troje (treća je žena sa slike) postane treći, odsutni deo nove porodice – otac devojčice Kiare. Kad se sretnu dve trojke, kad sin-jedinac napuni 33 godine, on postaje *brat*, i ta svest odjednom menja njegov život. Ono što počinje kao bezazleni trik (priču o bratu talentovani kopirajter koristi kao slogan koji „otvara ženske noge“) prerasta u pravu potragu za sobom. Tražeći brata, Miša preuzima pravu odiseju, krstareći putevima prošlosti i autoputom koji se nekad zvao Autoput bratstva i jedinstva. Upoznaće brata Nika i njegovu majku Martu, naći će brata Roberta, ponoviće sudbinu Dušana u ljubavnom susretu sa Renatom... Tražeći brata, Miša nalazi oca. Neće biti Niko, ali izboriće se za pravo da ne bude *ništa*. Pisanje romana pomoći će mu da shvati sebe i smisao postojanja koji je sadržan u reči Ljubav.

Junak izgovara ovu reč u najtežem času rastanka i nije mu lako da je izgovori. Pisac i njegov protagonist klone se patetike i skrivaju svoja osećanja za ironičnim i (autoironičnim) dosetkama, duhovitim sloganima i maskom ravnodušnosti. Bežeći od bliskosti, Miša gradi barijere i menja partnerke u krevet. Stalno pokušava da se odvoji, a žudi za istinskim spajanjem. Kao i junak prvog Stankovićevog romana *The box*, protagonista *Splita* ne voli da otvara najvažnije kutije, one sa najtežim stvarima na dnu. Ali, ako paker u piščevom romanesknom prvencu neće otvoriti kutije u kojima su se sakrili Vladan („prijateljstvo“) i Vanja („ljubav“), Miša će to uraditi u poslednjem poglavlju *Think different* čiji ironični naslov (ili nam se samo čini da je ironičan, jer su tako delovali svi prethodni naslovi-reklamni

slogani?) kontrastira sa njegovim sadržajem, neočekivano emotivnim i bolnim. Telemah se vraća ocu, u času kad se ovaj vratio Ocu svih Sinova...

U vreme postpostmodernističke „nove sentimentalnosti“ i „novog autobiografizma“ kad su fiksijsko i artifičijelno često potisnuti od strane faktografskog i mimetičkog, roman *Split* svedoči da taj *split*, ta pukotina između književnosti i života, zapravo ne postoji. Na prvi pogled se čini da je ovde život – izvor pisanja, a i njegov uvir. Međutim, nije slučajno konobar Dinko rekao: „Kad završite tu vašu knjigu, vratite je ovod“ – i pokazao na police *Hvaranina. Ovod*, među već napisane knjige, u književnost. Nakon ljubavnog sastanka junak se nada da ništa nije *napisao*, da neće morati da potpisuje ugovor o delu odnosno o detetu, praveći paralelu između stvaranja knjige i čoveka.

Tema preljube i vanbračne dece obilato se koristi u španskim serijama i ljubavnim romanima i kao takva izgleda banalno. Dok ne postane deo nečijeg života i prave knjige. Srce može da bude *Milkinio srce* ili *srce motora*, a može da bude obično ljudsko srce. Vaše, na primer. I tada odjednom prestaje da bude kič-simbol... Pisac, poput svog junaka upućen u tajne zavođenja rečima i njihove slatke (mmm-joy!) obmane, stavio je u primamljivu ambalažu romana o mladom Kazanovi u potrazi za bratom mnogo više od najavljenog u reklami. Ako roman pažljivo „otpakujete“, naći ćete ono što se ne prodaje tako lako na današnjem književnom tržištu – da-da, najteže stvari su uvek na dnu. Zapitaćete se, možda, ne samo zašto je Dušan nakon povratka iz Francuske početkom 70-ih brutalno šišao svoje sinove, već zašto se ošišao sam. Ili zašto je toliko važno ko je stariji, brat Srbin ili brat Hrvat, i zašto junak odbija da zove Niku polubratom. I da li bela boja baš uvek i za sve znači predaju, zapravo da li svaka poruka toliko jasna i nedvosmislena kao slogan za reklamnu kampanju. Kad se prodaje, na primer, rat, *bratu*. Zapitaćete se, možda, kako se tumači naslov romana i da li znači samo ime grada (koje se *ne čita* isto u Beogradu, Zagrebu, Splitu). U engleskom koji kopirajter Miša često koristi, prevodeći i adaptirajući reklame svetskih brendova, reč *split* ima više značenja. Osim već spominjanih, u čijoj su osnovi „Odvojiti. Razdvojiti. Podeliti“, *split* izaziva asocijacije sa kockarnicom. Sudbina deli, igrači ne biraju karte. U stvari, oni i jesu te karte, crveno-crni pub Miša-Niko je jedna od njih.

Svojim drugim romanom S. Stanković ponovo ubedljivo dokazuje da književnost i život čine jedan splet, jedan čvor, jednu mrežu u koju su uhvaćeni i pisac, i junaci, i čitaoci. Njegovim prostorima se kreću i prepoznatljive ličnosti književne scene, i anonimni likovi, i oni koje je pisac svojim romanom doveo u postojanje... Ali, bez obzira na stepen istinitosti odnosno fiktivnosti, svi su junaci podjednako realni i izmišljeni. Prave knjige (a roman *Split* nesumnjivo spada u takve) brišu demarkacionu liniju između književnosti i života, stvarajući svoj poseban svet. U tom svetu autobiografsko postaje univerzalno, a fikcija deluje realnije od doživljenog. Ne gubeći najbolje osobine životne priče koju beleži njen učesnik, roman poseduje kvalitete visoko artifičijelnog dela. Piscu je pošlo za rukom da ispriča veoma zanimljivu priču, da emotivno angažuje čitaoca, ali i da pretvori *priču* u *roman*. Takav preobražaj se postiže posebnom, dobro osmišljenom strategijom spajanja suptnosti, svojevrsnom narativizacijom „principa Splita“ – obala i mora, ironije i emocije, jezika reklame i jezika refleksije. Veoma vešto pisac pravi svoj romaneskni splet, povezujući sudbine svojih junaka u čvorove, ali i povezujući delove teksta na isto tako nerazdvojiv način. Ponavljanjem istih reči u različitom kontekstu, vraćanjem na istu misao nakon

trenutnog uplitanja neke druge pisac pravi pletivo svog teksta, u kojem reči imaju svoje lice i naličje: „*Ti si zajeban!*“ *Više puta*), a ponekad i dva lica (Splićanin Niko kaže da njegova majka *muči*, a tu će reč ponoviti, u njenom srpskom značenju, i Miša). Međutim, i lice, i naličje su podjednako pažljivo urađeni, tako da se i ne zna gde je šta. Da li je Miša senka Nike, da li je Niko Mišina senka...

Lice-naličje, naličje-lice... Roman u čijoj se posveti spominju otac i dva sina, istovremeno je roman o majkama. O majci Srbiji i materi Hrvatskoj, o dvema ženama kamiondžije Dušana (koji želi da bude Silni kao njegov slavni imenjaka), jedna od kojih nosi ime *Marta*, a druga se zove jednostavno *majka*. One su te koje će formirati životni put svojih muškaraca. Nije se uzalud Niko na kraju vratio devojačkom prezimenu svoje majke. „Strašni gigant koji se predstavljao kao naš život stajao je na samo jednoj jedinoj rečenici. Na običnoj laži. Tako krhkoj. Tako postojanoj. Tako ženskoj“ – zabeležiće Miša nakon susreta sa Martom. Dve žene-majke demonstriraju dve mogućnosti izbora, javljaju se kao oličenje snage i slabosti da nametnu pitanje o dometima moći. Renata daje tom pitanju još jednu dimenziju.

Muški svet i ženski svet u romanu prepliću se na nerazmrsiv način. Rađanje knjige o potrazi za bratom vezano je za ljubavni susret u Zagrebu (na Renatin rođendan), a kad je brat pronađen i priča se naizgled završava, junak se nalazi na početku jednog novog kruga gde zauzima mesto odlazećeg oca. Roman o ocu i sinovima nastavlja se (i) kao roman o majkama i ćerkama. *Dva u jednom*. Niti sudbina junaka i junakinja čine isto prirodno tkanje, isti splet. Čine *Split*, roman u kojem se život pretvara u književnost.